

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINI ERTAKLAR TAHLILI ASOSIDA
TARBIYALASH OMILLARI**

Abdusalomova Shahrizoda Jo'rabek qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti magistri

Annotatsiya. *Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarini ertaklar tahlili asosida tarbiyalashning pedagogik va psixologik asoslari keng yoritilgan. Ertaklarning bolalar shaxsini shakllantirishdagi o'rni, ularning axloqiy, estetik, intellektual hamda nutqiy rivojlanishga ta'siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, ertaklarni o'qish va tahlil qilish jarayonida qo'llaniladigan samarali metodlar, interfaol yondashuvlar hamda tarbiyaviy omillar tizimi ochib berilgan. Maqolada boshlang'ich ta'lim jarayonida ertaklardan foydalanish orqali o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlash hamda ma'naviy barkamolligini shakllantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun amaliy ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so'zlar. *ertak, boshlang'ich ta'lim, tarbiya, ertak tahlili, pedagogik omillar, nutqiy rivojlanish, axloqiy tarbiya, interfaol metodlar, ijodiy fikrlash, bolalar psixologiyasi*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida boshlang'ich sinf o'quvchilarini har tomonlama rivojlantirish, ularning ma'naviy-axloqiy sifatlarini shakllantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda xalq og'zaki ijodi namunalaridan, xususan, ertaklardan samarali foydalanish muhim pedagogik vosita sifatida e'tirof etiladi. Ertaklar bolalar ongiga chuqur ta'sir ko'rsatadigan, ularning tasavvurini boyitadigan va hayotiy tushunchalarni shakllantiradigan noyob badiiy manbadir.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar uchun ertaklar o'qish jarayoni nafaqat bilim olish, balki tarbiyaviy jihatdan ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, ertaklarni tahlil qilish orqali o'quvchilarda mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish, voqealarga baho berish kabi ko'nikmalar rivojlanadi. Shu sababli ertaklar asosida tarbiyalash omillarini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliyotga tatbiq etish zarur.

Asosiy qism. Ertaklarning tarbiyaviy mohiyati. Ertaklar xalq donishmandligining mahsuli bo'lib, unda asrlar davomida shakllangan hayotiy tajriba mujassamlangan. Ular bolalarda yaxshilik va yomonlik, to'g'rilik va noto'g'rilik, halollik va insofsizlik kabi tushunchalarni shakllantiradi. Ertak qahramonlari orqali ijobiy fazilatlar targ'ib qilinadi va bu bolalar ongiga oson singadi.

Ertaklarning tarbiyaviy ahamiyati shundaki, ular bolalarga bevosita nasihat qilishdan ko'ra, obrazlar va voqealar orqali ta'sir qiladi. Bu esa bolalarda ichki motivatsiyani shakllantiradi va xulq-atvorni tabiiy ravishda o'zgartiradi.

Ertaklar orqali axloqiy tarbiya. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini tarbiyalashda ertaklar muhim axloqiy vosita hisoblanadi. Ertaklarda yaxshilik har doim g'alaba qiladi, yomonlik esa jazolanadi. Bu orqali bolalarda adolat, halollik, mehr-shafqat kabi fazilatlar shakllanadi.

Masalan, ertak qahramonlarining boshidan kechirgan voqealari bolalarda empatiya hissini uyg'otadi. Ular qahramon bilan birga qayg'uradi, quvonadi va natijada to'g'ri xulq-atvorni anglay boshlaydi.

Intellektual rivojlanishga ta'siri. Ertaklarni tahlil qilish jarayoni o'quvchilarning intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular voqealarni tahlil qilish, sabab-oqibat bog'liqligini aniqlash, qahramonlarning harakatlariga baho berish orqali mantiqiy fikrlashni rivojlantiradi.

Shuningdek, ertaklarni qayta hikoya qilish, ularni davom ettirish yoki yangi yakun yaratish kabi topshiriqlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Nutqiy kompetensiyalarni rivojlantirish

Ertaklar boshlang'ich sinf o'quvchilarining nutqiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Ular:

- a) lug'at boyligini oshiradi;
- b) og'zaki nutqni rivojlantiradi;
- c) to'g'ri va ravon gapirish ko'nikmasini shakllantiradi.

Ertaklarni ifodali o'qish va qayta hikoya qilish orqali o'quvchilarning nutq madaniyati yuksaladi.

Estetik va emotsional rivojlanish. Ertaklar bolalarda go'zallikni his qilish, estetik didni rivojlantirishga xizmat qiladi. Tabiat tasvirlari, obrazlarning go'zalligi, voqealarning badiiy ifodasi bolalarda estetik zavq uyg'otadi.

Bundan tashqari, ertaklar bolalarning emotsional dunyosini boyitadi, ularni sezgir va mehribon bo'lishga undaydi.

Ertaklar tahlili asosida tarbiyalash metodlari. Boshlang'ich ta'lim jarayonida ertaklarni samarali o'rganish uchun quyidagi metodlardan foydalanish muhim:

Suhbat metodi – o'qituvchi savollar orqali o'quvchilarning fikrlashini faollashtiradi.

Rolli o'yinlar – o'quvchilar ertak qahramonlari rolini ijro etib, voqealarni chuqurroq his etadi.

Taqqoslash metodi – ijobiy va salbiy qahramonlar solishtiriladi.

Ijodiy topshiriqlar – ertakni davom ettirish, rasm chizish, yangi syujet yaratish.

Muammoli vaziyatlar – o'quvchilarga mustaqil qaror qabul qilish imkoniyati yaratiladi.

Tarbiyaviy omillar tizimi. Ertaklar asosida tarbiyalash quyidagi omillar orqali amalga oshiriladi:

1. Mazmuniy omil – ertakning g'oyaviy mazmuni
2. Metodik omil – o'qitish usullari
3. Psixologik omil – yosh xususiyatlarini hisobga olish
4. Ijtimoiy omil – jamiyat qadriyatlarini aks ettirish
5. Shaxsiy omil – o'quvchining individual xususiyatlari

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'OYALAR

Bu omillar o'zaro uyg'unlikda qo'llanilganda tarbiya samaradorligi oshadi.

Amaliy tavsiyalar. Boshlang'ich sinf o'qituvchilariga quyidagilar tavsiya etiladi:

- a) Ertaklarni tanlashda yosh xususiyatlarini hisobga olish;
- b) Har bir ertakdan tarbiyaviy xulosa chiqarish;
- c) Interfaol metodlardan keng foydalanish;
- a) O'quvchilarni faol ishtirok etishga undash.

Ota-onalar uchun:

- a) Bolalarga muntazam ertak o'qib berish;
- b) Ular bilan ertak mazmunini muhokama qilish;
- c) Ijobiy xatti-harakatlarni rag'batlantirish.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ertaklar tahlili asosida tarbiyalash ularning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Ertaklar orqali bolalarda axloqiy, estetik, intellektual va nutqiy rivojlanish uyg'un holda amalga oshadi.

Ertaklarni tahlil qilish jarayoni o'quvchilarda mustaqil fikrlash, xulosa chiqarish, voqealarga baho berish kabi ko'nikmalarni shakllantiradi. Shu bois ertaklardan ta'lim-tarbiya jarayonida samarali foydalanish pedagogik faoliyatning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
2. Qodirov B.R. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
3. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2004.
4. Zunnunov A. Bolalar adabiyoti va folklor. – Toshkent: O'qituvchi, 2015.
5. G'oziyev E.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2010.